

В.М. Черняк, Бочелюк О.І.

# **ОЗЕЛЕНЕННЯ ДІЛЯНКИ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

**Частина перша**

Навчальний посібник  
для студентів ВНЗ  
та педагогічних працівників

Рекомендовано  
Міністерством освіти і науки України  
як навчальний посібник для студентів  
вищих навчальних закладів



ТЕРНОПІЛЬ  
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

Рецензенти:

доктор біологічних наук, професор наукового центру  
екомоніторингу та біорозмаїття мегаполісу НАН України  
*Байрак О.М.*;

кандидат педагогічних наук, проректор з науково-методичної роботи,  
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Кременецького  
обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка  
*Бенера В.Є.*;

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології  
(дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету  
*Горопаха Н.М.*;

завідувач дошкільного навчального закладу „Дюймовочка”, смт. Підволочиськ  
*Осінчук Н. Г.*

**Фотографії Оксани Сліпчук**

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України  
як навчальний посібник для студентів  
вищих навчальних закладів напрямку „Дошкільна освіта”  
(Лист №1/11-5415 від 14.07.09)*

**Черняк В.М., Бочелюк О.І.**

**Ч49** Озеленення ділянки дошкільного навчального закладу: Навчальний посібник для студентів ВНЗ та педагогічних працівників. Частина 1. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 392 с.: іл.

**ISBN 978-966-10-0983-6**

В навчально-методичному посібнику розкриваються біологічні особливості декоративних рослин, умови їх існування, догляд за ними та захист від хвороб і шкідників.

У посібнику дано рекомендації щодо оформлення ділянки дошкільного закладу зеленими насадженнями та квітково-декоративними рослинами.

Видання адресоване студентам вищих педагогічних навчальних закладів, педагогічним працівникам освітніх та позашкільних установ, усім тим, хто цікавиться декоративним садівництвом та квітникарством.

*Охороняється законом про авторське право.  
Жодна частина цього видання не може бути відтворена  
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 978-966-10-0983-6

© Навчальна книга — Богдан,  
майнові права, 2010



## ЗМІСТ

### ПЕРЕДМОВА

6

### РОЗМІЩЕННЯ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ НА ДІЛЯНЦІ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ



Дерева на ділянці.....	13
Хвойні дерева.....	14
Листяні дерева.....	17
Кущі .....	36
Красивоквітучі кущі .....	36
Декоративні кущі для створення живоплотів.....	44
Ліани .....	50
Строки і норми посадки .....	54
Розмноження дерев і кущів.....	59
Догляд за посадками .....	60
Формування дерев і чагарників .....	63

### ОФОРМЛЕННЯ ДІЛЯНКИ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ КВІТКОВО-ДЕКОРАТИВНИМИ РОСЛИНАМИ



Газони на ділянці.....	70
Влаштування газонів .....	74
Догляд за газонами.....	76
Газонні трави .....	78
Суміші трав для газонів .....	86
Квітники на ділянці .....	87
Клумба.....	88
Рабатка.....	89
Бордюр.....	91
Міксбордер .....	91
Солітер.....	92
Група .....	93
Масив.....	94
Модульний квітник.....	95
Рокарій.....	95

Розарій .....	97
Сади із квітучих рослин .....	98
Квітники з килимових рослин .....	101

## **ВСЕ ПРО КВІТКОВО-ДЕКОРАТИВНІ РОСЛИНИ**



<b>Однолітники .....</b>	<b>109</b>
Красивоквітучі однолітники .....	111
Декоративно-листяні однолітники .....	123
Виткі квіткові рослини .....	126
Сухоцвіти .....	129
Килимові рослини .....	132
<b>Дволітники .....</b>	<b>136</b>
<b>Багатолітники .....</b>	<b>143</b>
Цибулинні та бульбоцибулинні рослини .....	168
<b>Вимоги квітково-декоративних рослин до умов існування .....</b>	<b>183</b>
Світловий режим .....	183
Тепловий режим .....	184
Водний режим .....	184
Повітряний режим .....	185
Ґрунти .....	186
Добрива .....	189
<b>Догляд за квітково-декоративними рослинами .....</b>	<b>196</b>
Підготовка ґрунту .....	196
Поливання .....	196
Розпушування .....	198
Прополювання .....	198
Мульчування .....	199
Підживлювання .....	199
Прищипка, або пінцировка .....	201
Обрізування .....	201
Пасинкування .....	202
Підв'язка .....	202
Зимовий догляд у холодний період .....	202
<b>Розмноження квітникових рослин .....</b>	<b>203</b>
Розмноження насінням .....	203
Вегетативне розмноження .....	206
Розмноження діленням куща і кореневими паростками .....	206
Розмноження діленням корневих бульб .....	207
Розмноження цибулинами .....	209
Розмноження діленням бульбоцибулин .....	210
Розмноження живцями .....	210
Розмноження відсадками .....	213

<b>Хвороби та шкідники .....</b>	<b>215</b>
Хвороби .....	215
Неінфекційні хвороби.....	215
Інфекційні хвороби .....	218
Грибні хвороби коріння та надземних частин рослин .....	218
Хвороби листків.....	220
Бактеріальні хвороби.....	223
Вірусні та мікоплазмові хвороби.....	225
Шкідники.....	227
Шкідники рослин, що живуть у ґрунті.....	227
Шкідники, що пошкоджують надземні частини рослин ..	230
Профілактичні та фітосанітарні заходи.....	234
<b>Влаштування кутків дикорослих рослин.....</b>	<b>236</b>
<b>Квіти до свята. Вигонка .....</b>	<b>238</b>
Вигонка цибулинних рослин .....	239
Вигонка дворічних рослин .....	242
Вигонка зрізаних гілок .....	243

## ДОДАТКИ



<b>Конспекти різних форм роботи.....</b>	<b>246</b>
Заняття: Знайди своє дерево .....	246
Завдання-дослідження на тему: “Подружись із деревцем” ..	248
Заняття: Життя рослин взимку .....	251
Спостереження-милування на тему: „Танок осіннього листя” ..	254
Спостереження в квітнику. Вересень (старша група).....	257
Заняття: Зелені обереги .....	259
Квітки (народна гра) .....	263
Дидактична гра „Дізнайся в якому будинку ми живемо.....	264
<b>Розповіді про рослини .....</b>	<b>266</b>
<b>Декоративні рослини в художньому слові .....</b>	<b>275</b>
<b>Щоб ділянка квітувала цілорічно .....</b>	<b>340</b>
<b>Календарний план робіт .....</b>	<b>342</b>
<b>Як продовжити життя зрізаних квітів .....</b>	<b>346</b>
<b>Цікаво знати.....</b>	<b>350</b>
<b>Словник основних термінів.....</b>	<b>366</b>
<b>Періоди цвітіння дерев та кущів.....</b>	<b>377</b>
<b>Періоди цвітіння декоративних квіткових рослин .....</b>	<b>379</b>
<b>Показчик назв рослин.....</b>	<b>383</b>



## СТРОКИ І НОРМИ ПОСАДКИ

Рослини висаджують на заздалегідь підготовлені ділянки.

Посадку дерев як листяних, так і хвойних, здійснюють у дві пори року: навесні і восени. Вибір одного з цих термінів залежить від кількох чинників:

- організаційних можливостей (скільки відведено для цієї роботи часу в даних умовах місцевості);
- біологічних особливостей виду;
- типу ґрунтів.

Рослини найкраще висаджувати весною, особливо теплолюбні дерева і чагарники. Холодостійкі рослини добре переносять і осінню посадку.

Весняну посадку здійснюють на початку повного відтанення ґрунту до набухання бруньок, вона триває приблизно 2–3 тижні. Період посадки припадає в основному на квітень. Весною передусім садять дерева, які пізно розпускаються, зокрема березу, дуб, граб, горіх, робінію. Також висаджують дерева і кущі, чутливі до морозу: айлант, магнолію, тюльпанове дерево. Якщо ці види висаджувати восени, треба їхнє коріння захищати від морозу шаром торфу чи листя, а надземну частину обгортати матами.

Періодом посадки хвойних слід вважати час появи нових приростів, тобто від половини квітня до половини травня. Коли прирости сягають довжини кількох сантиметрів, посадку слід завершити. Осіння посадка хвойних, крім модрина, триває від серпня до початку жовтня.

Більшість вічнозелених дерев і кущів висаджують в той самий період, що і хвойні.

Не всі дерева і кущі однаково переносять пересадку. Хвойні і вічнозелені листяні є більш вразливими до пересадки від листопадних. Види з поверхневою кореневою системою краще переносять пересадку. Серед листяних дерев погано приживаються після пересадки береза, бук, дуб, ясен, магнолія, платан, тополя, тюльпанове дерево, верба. З хвойних найкраще, навіть у старшому віці, приймаються смерека, а також ялиця каліфорнійська і деякі ялівці.

Осінню посадку розпочинають як тільки припиняється ріст рослин і починається листопад. Завершують посадкові роботи за появи перших заморозків. Осіння посадка вигідніша в організаційному відношенні, оскільки восени триваліший період робіт (5–6 тижнів, а деколи і два місяці) і рослини менше вимагають поливу.

Для хвойних рослин строки пересадки обмежені — це або дуже рання весна, або ж середина літа та зима. Це пов'язано з посиленням ростом хвойних рослин весною і в першій половині літа. Пошкоджена під час посадки коренева система не здатна повністю забезпечити цей ріст, що спричиняє послаблення росту і всихання рослин.

У листяних порід строки посадки також інколи пов'язані з особливостями весняного розвитку. Наприклад, посадка берези під час інтенсивного сокоруху може призвести до повної загибелі насадження, тому березу краще садити восени або навіть взимку. Весною дерева висаджують після появи в бруньок конуса, що свідчить про завершення спокою.

У районах з тривалим теплим осіннім періодом посадку краще робити восени, оскільки в цих умовах рослини встигають вкоренитися, підготувавшись таким чином до зими.

Слід пам'ятати, що на легких ґрунтах садять дерева восени, а на важких — весною. Навесні слід садити рослини, чутливі до морозів.

Хвойні, а також вічнозелені дерева і чагарники садять з грудкою, щоб не пошкодити кореневої системи. Період посадки триває з половини квітня до половини травня, тобто від появи нових приростів. Восени посадку проводять, як вже згадувалося, від серпня до початку жовтня.

Віддаль між посадковими місцями дерев і чагарників може бути різною. При цьому беруть до уваги те, що через десятки років крони дерев можуть розростися і негативно впливати одна на одну.

Розташування в посадках значною мірою залежить від їх величини і форми. Вважають, що у разі посадки чагарників віддаль між посадковими місцями, наприклад в ряду, має бути такою, як висота куща. Коли ж чагарники висаджують групами, то віддаль між рослинами буде дорівнювати половині висоти куща. Проте ці показники є орієнтовними і стосуються в основному чагарників з піднесеними догори пагонами. Для чагарників з спадаючими пагонами або ж сланких ці пропорції будуть іншими. Переважно віддаль між чагарниками приймають залежно від висоти і форми — 70–100–150–200 см.

Віддаль між деревами приймають залежно від необхідності розвитку крони. Якщо ми хочемо одержати розвинуту потужну крону, віддаль беруть максимальну — 20 м, а взагалі віддалі між деревами можуть бути більше 5 м, 10, 15 і 20 м [23].

В окремих випадках використовують загущену посадку з такого розрахунку, щоб з часом частину дерев вирубати. Особливо це стосується хвойних дерев, які в молодому віці краще розвиваються в угрупованні.

Перед посадкою завчасно в зазначених проектом місцях (в натурі ці точки звичайно закріплюють кілками) викопують ями, котловани чи траншеї.

Яму під посадку викопують таких розмірів, щоб в ній можна було вільно розмістити коріння дерева, куща чи ліани. Середня глибина ями для дерева становить 70–120 см, для чагарників — 30–70 см.

Внесення в ями компосту чи перегною використовують в двох випадках: 1) при посадці високодекоративних і гарноквітухих дерев і чагарників, особливо троянд, гортензій і т.д. на бідних ґрунтах; 2) на дуже бідних ґрунтах з незначним родючим шаром (на відвалах, кам'янистих розсипах), а також на вулицях, де корінню бракує місця для розвитку.

Для хвойних дерев і кущів, а також вічнозелених листяних бажано додавати до ям торф, що сприяє кращому вкоріненню рослин, тому ями слід копати глибше — 100 см і більше.

Для посадки живоплоту „під шнур” викопують траншею з прямовисними стінками. Рослини встановлюють по обидва боки траншеї, часто в шахматному порядку, і присипають землею.

Ями під дерева і кущі викопуються таким чином. У місце, де має бути висаджена рослина, забиваємо кілок і лопатою, за визначеним радіусом, робимо рівчак — зовнішню межу ями. Верхній родючий шар землі складається з одного боку ями, а нижній — з іншого. Верхньою чорною землею присипаємо коріння, а долішньою засипаємо яму доверху. У випадку, коли висаджуємо чагарник у неглибоку яму, а тим паче в шар родючого ґрунту, немає потреби розділяти землю на дві купи.

На глибоких землях чагарники можна висаджувати прямо „під лопату”, ставлячи коріння до вертикальної стінки ямки.

На дно викопаної ями по її центру насипають рослинний шар у вигляді горбочка, висота якого не менше 1/2 глибини ями. На нього й опускають саджанець з розправленим корінням, слідкуючи, щоб воно в жодному випадку не позгиналося. Потім коріння поступово засипають землею, струшуючи раз у раз саджанець, щоб заповнити пустоти між коріннями. Яму засипають поступово, невеликими шарами, які ущільнюються шляхом притоптування ґрунту підківкою взуття.

Коренева шийка після посадки дерева має бути на 2–3 см вище рівня ямки, оскільки після поливу земля осідає разом з деревом. Довкола посадкової ямки формується лунка. Дерева після посадки слід підв'язати до кілка (краще добре окорованого соснового чи смерекового) завдовжки близько 3 м і завтовшки 8 см. Частина кілка, яка заглиблюється в ґрунт (близько 1 м), з метою запобігання гниття обробляють антисептиком (тримають в розчині 2–3 доби), або ж просто обпалюють його поверхню паяльною лампою. Кілок вбивають у ґрунт дерев'яним молотком. На важких ґрунтах з метою полегшення забивання кілка на дні котловану викопують ямку глибиною 20 см. Щоб гострі виступи кілка не пошкодили стовбура дерева, їх обрізають гострим ножем. Дерева, які висаджують на вулиці, часто захищають сіткою, яку прикріплюють до вбитого кілка.

Під час садіння хвойних і вічнозелених листяних дерев кілки для захисту від розхитування вітром не вбивають, оскільки ними можна зруйнувати грудку, пошкодити коріння та гілки рослини. Досить часто



з цією метою використовують розтяжки з дроту. У листяних дерев вони кріпляться до спеціального кільця, яке знизу має спеціальну прокладку з мішковини і розташовується під першим розгалуженням крони. Нижні кінці розтяжок прикріплюють до вбитих під кутом за межею лунки кілочків. У хвойних дерев кільце кріплять на висоті 3/4 стовбура.

Кілок при дереві має сягати початку крони. Якщо ж він виявляється вищим, то його краще спиляти навскіс ножівкою.

Після посадки дерево підв'язуємо до кілка в одному місці, без сильної натяжки з огляду на осідання землі. Через місяць, після кінцевої осадки, здійснюємо остаточну підв'язку, але вже міцно в двох місцях: знизу, нижче середини, і вгорі — попід кроною.

Слід постійно пам'ятати про глибину посадки рослин. Дерево має бути посаджене на таку глибину, на якій воно росло в шкільці, тобто його коренева шийка має бути розташована вище рівня ґрунту. Занадто глибоке, як і занадто мілке, розташування кореневої системи в посадковій ямі є причиною частого захворювання і всихання рослин.

Найкраще посадку вести втрьох. Кваліфікований працівник оглядає саджанець, у разі потреби підрізає коріння і гілки крони, виставляє його в яму і практично керує посадкою двох своїх помічників, які здійснюють засипку ями, ущільнення ґрунту, формування лунки чи насипу, полив, підв'язку стовбура до кілка.

Молоді чагарники висаджують „під стінку”. Посадку зручно проводити вдвох. Один працівник занурює лопату в ґрунт, роблячи вертикальну стінку, а інший лопатою навскісним рухом випирає ґрунт до самої стінки і тримає його на лопаті. Тоді перший працівник встановлює чагарник попід стінку з таким розрахунком, щоб коренева шийка знаходилася на рівні з поверхнею землі. Другий працівник засипає яму, утоптуючи ґрунт з боку ямки.

Внаслідок поливання земля може просісти, а дерево нахилитися. Тоді яму обережно розкопують, щоб не зачепити грудку, а дерево плавно відтягують у бік, роблячи зворотний нахил, і підсипають під коріння рослину землю. Після цього яму знову засипають, ущільнюють і поливають. Якщо дерево кріпилося розтяжками, то їх встановлюють наново.

Чагарники в живоплоти висаджують у траншеї на строго встановленій відстані один від одного. Після посадки кінцями траншеї із землі, що залишилася, формують бортики для затримки вологи після поливу.

Одночасно з посадкою дерев їх кореневу систему вкорочують секатором, а крону певним чином підрізають, щоб привести у відповідність підземну і надземну частини дерева. Сильно розвинуті верхні бокові пагони підрізають на половину довжини, а слабкі нижні — приблизно на третину. Саджанці хвойних дерев і капітанів не обрізають.

**Посадка рослин з грудкою.** Надзвичайно вразливими до пересадки є хвойні дерева і чагарники старшого віку. До них належать також вічно-

зелені листяні породи. Перші і другі рекомендують висаджувати з грудкою. Внаслідок декількох пересадок у шкільці грудка дерев і чагарників стає відносно невеликою і не розсипається. Величина грудки залежить від виду рослин, типу ґрунту і способу продукування саджанців шкількою. Однак викопування, транспортування і посадку рослин слід проводити дуже обережно, щоб не зруйнувати грудку.

Як правило, хвойні дерева і кущі не прикопують. Тому доставлений на місце посадковий матеріал має бути зразу ж висаджений.

Для хвойних дерев ями слід готувати з особливою увагою. Вільний простір між грудкою і стінкою ями залежно від величини грудки має становити 10–20 см. Дно ями спускається і земля перемішується з торфом. Притоптування ґрунту під час посадки хвойних з грудкою не практикують, оскільки це може зруйнувати грудку. Щоб забезпечити добре прилягання грудки до дна ями і ущільнення землі, якою засипаємо посадкову яму, під час початкової засипки грудки заливаємо на дно воду. Впродовж доби коренева система з грудкою усядеться і тоді яма засипається повністю і формується лунка з бортиком довкола. Лунку засипають торфом, листям або корою. Більші екземпляри, які висаджують у вітряних місцях, слід прикріпити до кілка або закріпити розтяжками.

Слід обережно поводитися з надземною частиною хвойних, ушкодження яких значно небезпечніше, ніж листяних. Відламані пагони хвойних різко знижують естетичну цінність рослин, а обламування головного пагона взагалі унеможлиблює використання цього екземпляра в композиціях.

З метою оберігання надземної частини крони хвойних дерев їх обв'язують шнурками, які розв'язують зразу після посадки і акуратно розправляють пагони, щоб вони набрали своєї натуральної форми.

Посадку живоплоту з хвойних чагарників з грудкою здійснюють у викопану траншею з такою глибиною і шириною, які б забезпечували вільне розміщення грудки. Потім засипають коріння з одночасним поливом для замулення дна траншеї.

Хвойні породи вимагають до себе посиленої уваги і після їхньої посадки, їх слід регулярно поливати в суху погоду, а у випадку пізньої посадки насипати довкола стовбура горбочок і закривати всю площу лунки сухим листям або торфом, щоб запобігти промерзанню ґрунту і пошкодженню коріння.

**Догляд за пересадженими дорослими деревами.** Такі дерева слід забезпечити частим поливом і ранковим та вечірнім дощуванням. У дерев, які добре переносять обрізку, з метою зменшення площі випаровування вкорочують частину пагонів. Слід однак пам'ятати, що не можна цього робити з буком, катальпою, магнолією, горіхами і тюльпановим деревом, а також хвойними деревами, в яких цей захід погіршив би якість кропи.